

ΠΡΟΛΗΨΗ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Σύνοψη ειδικής έκθεσης Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης έτους 2016 (άρθρο 23 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών)

Κλασικοί χώροι εγκλεισμού

- Καταστήματα Κράτησης αρμοδιότητας Υπουργείου Δικαιοσύνης
- Αστυνομικά κρατητήρια

Διοικητική κράτηση αλλοδαπών

Χώροι ψυχιατρικής φροντίδας και κοινωνικής μέριμνας

Το παρόν κεφάλαιο αποτελεί σύνοψη της ειδικής ετήσιας έκθεσης του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης για το έτος 2016, την οποία συντάσσει ο Συνήγορος βάσει του άρθρου 23 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Το πλήρες κείμενο της έκθεσης αυτής θα δημοσιευθεί ξεχωριστά εντός του 2017.

ΚΛΑΣΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ

Καταστήματα Κράτησης αρμοδιότητας Υπουργείου Δικαιοσύνης

Ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης το 2016 επισκέφθηκε τα Καταστήματα Κράτησης Λάρισας, Τρικάλων, Τρίπολης, Δομοκού, το Κατάστημα Κράτησης Κορίνθου/Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων και το γυναικείο τμήμα των Φυλακών Κορυδαλλού.

Όλες οι επισκέψεις διενεργήθηκαν χωρίς πρότερη ενημέρωση των καταστημάτων και η πρόσβαση του ΕΜΠ ήταν απολύτως απρόσκοπτη. Κοινή διαπίστωση παραμένει και στην τρέχουσα χρονιά ότι οι δυνατότητες αποφυλάκισης που δόθηκαν από τον Ν. 4322/2015 μείωσαν σημαντικά τον πληθυσμό των καταστημάτων βελτιώνοντας τις συνθήκες κράτησης.

Παραμένουν, ωστόσο, τα προβλήματα της παλαιότητας και ακαταλληλότητας των κτιριακών εγκαταστάσεων με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το κατάστημα στην Τρίπολη. Επίσης, παρατηρείται απουσία προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης και ψυχαγωγίας των κρατούμενων, γεγονός μείζονος σημασίας ιδιαίτερα για την ψυχολογική κατάσταση των ανήλικων κρατούμενων. Διαπιστώνονται ελλείψεις στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη αλλά και στην αντιμετώπιση των οδοντιατρικών περιστατικών, με χαρακτηριστικό παράδειγμα και πάλι το κατάστημα της Τρίπολης που δεν διαθέτει οδοντίατρο ούτε κατ' επίσκεψη. Πλέον τούτων, δεν υπάρχει πρόβλεψη για την κράτηση γυναικών εντός του νοσοκομείου και του ψυχιατρείου κρατούμενων. Παρουσιάζονται σημαντικές ελλείψεις σε είδη ατομικής υγιεινής, καθώς, λόγω της δύσκολης οικονομικής συγκυρίας, έχουν εκλείψει οι τακτικές σχετικές δωρεές του παρελθόντος. Τέλος, αποτελεί κοινό αίτημα από τα διάφορα καταστήματα η κατάργηση υποβολής παραβόλου στα Κέντρα Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕΠΑ) για λογαριασμό των κρατούμενων, πολλά εκ των οποίων, ενώ πληρούν τις τυπικές προϋποθέσεις, αδυνατούν να καταβάλουν το αναλογούν ποσό.

Ως θετική παράμετρος αξιολογείται η ύπαρξη και λειτουργία των σχολείων δεύτερης ευκαιρίας. Τα σχολεία αποτελούν εστίες ιδιαίτερης ψυχικής ανάτασης για τους κρατούμενους και πέραν τούτου συμβάλλουν στην ομαλή επανένταξή τους στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Ο ΕΜΠ, κατά τις επισκέψεις του τρέχοντος έτους, επισκέφθηκε τα σχολεία των καταστημάτων Λάρισας, Τρικάλων και Κορίνθου και συνάντησε ιδιαίτερα δραστήριους και ευαίσθητοποιημένους διευθυντές και δασκάλους. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι μαζί με τα σχολεία η οργάνωση επαγγελματικών εργαστηρίων με στόχο την απόκτηση πτυχίου/διπλώματος θα βοηθούσε περαιτέρω στην επαγγελματική αποκατάσταση των κρατούμενων. Επίσης, ο Εθνικός Μηχανισμός πρότείνει την παράλληλη λειτουργία και λυκείου εντός της ήδη υπάρχουσας δομής του σχολείου δεύτερης ευκαιρίας σε όσα καταστήματα κράτησης υπάρχει σημαντικός αριθμός ενδιαφερόμενων κρατούμενων. Η λειτουργία λυκείου θα προσέφερε νέες δυνατότητες και προοπτικές στους κρατούμενους, ιδιαίτερα σε όσους θα επιθυμούσαν να φοιτήσουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης ενημέρωσε τον ΕΜΠ ότι ήδη επεξεργάζεται, σε συνεννόηση με το Υπουργείο Παιδείας, την υλοποίηση του εγχειρήματος.

Πλέον τούτων, σημαντικές είναι οι ελλείψεις στο υπαλληλικό και φυλακτικό προσωπικό των καταστημάτων. Ιδιαίτερα υποστελεχωμένες παρουσιάζονται επίσης οι κοινωνικές υπηρεσίες, με ελλείψεις σε κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το Κατάστημα Κράτησης Δομοκού, όπου η κοινωνική υπηρεσία υπολειπόμενα από το έτος 2008. Αντί της κοινωνικής λειτουργού, σωφρονιστικός υπάλληλος συμμετέχει στο Συμβούλιο χορήγησης αδειών του καταστήματος. Ιδιαίτερα όσον αφορά το φυλακτικό προσωπικό, επισημαίνεται η ελλιπής εκπαίδευση και ο απαρχαιωμένος και, σε κάποιες περιπτώσεις, ακατάλληλος, λόγω παρωχημένης ημερομηνίας λήξης, εξοπλισμός.

Στις θετικές εξελίξεις συγκαταλέγεται η υπογραφή μνημονίου συνεργασίας του Συνηγόρου, υπό την ειδική του αρμοδιότητα ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης, με το Υπουργείο Δικαιοσύνης¹ στις 19.5.2016, προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης δράσεων για την από κοινού προστασία των δικαιωμάτων των κρατούμενων και της πρόληψης των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης.

Ο ΕΜΠ επισκέφθηκε τον Απρίλιο του 2016 το Κατάστημα Κράτησης Κορίνθου, όπου από τον Σεπτέμβριο του 2014 λειτουργεί Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων ηλικίας 15 έως 18 ετών,

¹ <http://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.369782>

σύμφωνα με τις προβλέψεις της ΥΑ 90467/22.10.2013 (ΦΕΚ 2767β'/2013). Η επίσκεψη είχε στόχο να διαπιστωθεί η κατάσταση όπως έχει διαμορφωθεί μετά την τελευταία αυτοψία του Συνηγόρου τον Φεβρουάριο του 2015 και ιδίως σε συνέχεια της νομοθετικής μεταρρύθμισης του Ν. 4322/2015, που περιορίζει τη διάρκεια του εγκλεισμού για τους ανήλικους κρατούμενους και ορίζει ότι στερητικές της ελευθερίας ποινές μπορούν να επιβάλλονται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις για αδικήματα που απειλούνται με ισόβια κάθειρξη. Κατά τον χρόνο της επίσκεψης στο κατάστημα κρατούνταν 10 ανήλικοι και μικρός αριθμός ενηλίκων. Οι τελευταίοι κρατούνταν στο κατάστημα απασχολούμενοι με τις εργασίες καθαρισμού, λειτουργίας του κυλικείου και παρασκευής φαγητού. Όλοι οι ανήλικοι κρατούμενοι κατά τον χρόνο της αυτοψίας είχαν ελληνική ιθαγένεια. Ο μικρός αριθμός του πληθυσμού του Ειδικού Καταστήματος οφείλεται, όπως προαναφέρθηκε, στο γεγονός ότι κρατούνται μόνο ανήλικοι που έχουν τελέσει μεγάλης βαρύτητας αδικήματα, με βάση τις προβλέψεις του Ν. 4322/2015.

Από την αυτοψία προέκυψαν συνοπτικά τα ακόλουθα, σε σχέση με τις συνθήκες διαβίωσης των κρατούμενων ανηλίκων:

- Στο κατάστημα δεν παρέχονται υπηρεσίες ψυχολογικής στήριξης, παρά το γεγονός ότι αυτό θεωρείται αναγκαίο ειδικά για ανήλικους, που είναι ούτως ή άλλως ευάλωτοι, ενώ έχουν καταδικαστεί για σοβαρότατα αδικήματα, τα οποία αυτονόητα λειτουργούν επιβαρυντικά.
- Αξιόλογες πρωτοβουλίες σταδιακής επανακοινωνικοποίησης των παιδιών και διασύνδεσης με την κοινότητα με τη βοήθεια και του σχολείου φαίνονταν να έχουν επιδράσει θετικά.
- Το κτιριακό εξακολουθεί να εμφανίζει ποικίλες ελλείψεις, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη τις ανάγκες των εφήβων (έλλειψη διαμορφωμένων χώρων άθλησης, βιβλιοθήκης, αίθουσας ψυχαγωγίας).
- Το κατάστημα είχε προβεί σε βελτιώσεις στα κελιά (με κυριότερη την τοποθέτηση πόρτας στην τουαλέτα) και στη σίτιση.

Η επίσκεψη στο Κατάστημα Κράτησης της Τρίπολης ανέδειξε για μία ακόμη φορά τις δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι εκεί. Τα κτίρια είναι ιδιαίτερος παλαιά, τα ντους βρίσκονται σε κτίριο εκτός του κτιρίου των κοιτώνων, η διανομή και η κατανάλωση του φαγητού λαμβάνει χώρα στο υπαίθρο, χωρίς να υπάρχουν υπόστεγο, τραπέζια ή πάγκοι, με αποτέλεσμα οι κρατούμενοι και το φαγητό τους να εκτίθενται στα καιρικά φαινόμενα. Επιπλέον, αν και στο εν λόγω κατάστημα κρατούνται δράστες εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, ωστόσο, το κατάστημα διαθέτει έναν μόνο ψυχολόγο που εκτελεί χρέη και κοινωνικής υπηρεσίας, η οποία δεν έχει καν συσταθεί στο κατάστημα. Εκφράστηκαν επίσης επιφυλάξεις όσον αφορά τα κριτήρια διανομής των θέσεων εργασίας, γεγονός που θα μπο-

ρούσε να αποτελέσει διακριτική μεταχείριση ως προς το ποιος θα επωφεληθεί του ευεργετικού υπολογισμού των ημερών κράτησης και εντέλει θα πληροί τα κριτήρια της υφ' όρον απόλυσης.

Επίσης, και στο Κατάστημα Κράτησης της Λάρισας διαπιστώθηκε σημαντική μείωση του αριθμού των κρατουμένων, γεγονός που όπως ανέφεραν οι κρατούμενοι συνέβαλε στη βελτίωση των συνθηκών και περιόρισε λειτουργικά προβλήματα, όπως επάρκεια ζεστού νερού και ειδών ατομικής υγιεινής. Στο κατάστημα δεν εργάζεται μόνιμος γιατρός με ειδικότητα παθολόγου, και κρατούμενοι διαμαρτυρήθηκαν ότι αντιμετωπίζουν πρόβλημα με την υγρασία των εγκαταστάσεων και τους κοριούς. Επιπλέον, οι τουαλέτες των κελιών διαχωρίζονται με κουρτίνα και όχι με πόρτα από τον υπόλοιπο χώρο. Ο χώρος του ανοικτού επισκεπτηρίου είναι ιδιαίτερα ανθρωπίνος, σε σύγκριση με άλλα καταστήματα, καθώς επιτρέπει την άμεση επαφή των ατόμων χωρίς εμπόδια. Στα Τρίκαλα αποτελεί σημαντικό πρόβλημα η έλλειψη μόνιμου γιατρού και η απουσία κοινωνικής υπηρεσίας. Η ψυχολόγος του καταστήματος καλύπτει το κενό του κοινωνιολόγου για περίπου 590 κρατούμενους.

Τέλος, στο γυναικείο τμήμα του Καταστήματος Κράτησης στον Κορυδαλλό διαπιστώθηκε ότι συχνά, λόγω των μεταγωγών, ο αριθμός των κρατουμένων είναι ιδιαίτερα μεγάλος. Ο υπερπληθυσμός δημιουργεί προβλήματα στην ομαλή παραμονή των κρατουμένων. Επιπλέον, ο προαύλιος χώρος που χρησιμοποιείται είναι αρκετά μεγάλος, με αθλητικά όργανα και βλάστηση. Έτεροι προαύλιοι χώροι φαίνεται να είναι ακατάλληλοι προς χρήση καθώς είναι περιορισμένης έκτασης, δίπλα στον χώρο που συγκεντρώνονται τα απορρίμματα του καταστήματος, τα οποία συνήθως παραμένουν εκεί για αρκετές ημέρες δημιουργώντας, ιδίως το καλοκαίρι, συνθήκες αποπνικτικές λόγω της έντονης δυσσομίας. Το γυναικείο τμήμα δεν διαθέτει μαγειρεία. Η παραχώρηση της χρήσης του ισογείου για την κράτηση έτερης κατηγορίας κρατουμένων οδήγησε στην κατάργησή τους. Περαιτέρω, η αλλαγή χρήσης της πτέρυγας επί του ισογείου έχει περιορίσει σημαντικά την έκταση του γυναικείου τμήματος, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται συνθήκες συνωστισμού και να απομένει πέραν των θαλάμων μόνο ένας μικρός διάδρομος προς χρήση από τις κρατούμενες. Επιπροσθέτως, εκφράστηκαν έντονα παράπονα ως προς την παροχή της οδοντιατρικής φροντίδας, όπως επίσης και για το γεγονός ότι δεν υπηρετεί νοσηλεύτρια στο κατάστημα. Χρέη νοσηλευτή εκτελεί σωφρονιστικός υπάλληλος. Κατά τον χρόνο της επίσκεψης ήταν υπό διαμόρφωση ένας ιδιαίτερα καλαίσθητος ειδικός χώρος επισκεπτηρίου για τα παιδιά των κρατουμένων.

Αστυνομικά κρατητήρια

Με αφορμή πληροφόρηση για κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων,

πραγματοποιήθηκε επίσκεψη/αυτοψία στα αστυνομικά κρατητήρια Ομοιοίας στις 22.6.2016. Οι συγκεκριμένοι χώροι κράτησης είναι σε πολύ κακή κατάσταση και απολύτως ακατάλληλοι για κράτηση που υπερβαίνει το χρονικό διάστημα λίγων ημερών. Επισημαίνεται ότι, από τους κρατούμενους που βρέθηκαν εκεί την ημέρα της επίσκεψης της Αρχής, οι μισοί περίπου κρατούνται για χρονικό διάστημα που υπερβαίνει τις 15 ημέρες και φτάνει μέχρι και τον έναν μήνα περίπου. Σε τόσο δυσμενείς συνθήκες κράτησης, εφόσον αυτή παρατείνεται για διάστημα που υπερβαίνει την ολιγοήμερη παραμονή, δημιουργούνται ψυχοπαιστικές καταστάσεις τόσο στους κρατούμενους όσο και το αστυνομικό προσωπικό. Η ίδια η κράτηση στον συγκεκριμένο χώρο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, με αποτέλεσμα η χώρα να κινδυνεύει με καταδίκη από το ΕΔΔΑ.

Στις 18.8.2016 ο Συνήγορος προέβη σε αυτοψία άνευ προηγουμένης ειδοποίησης στο Αστυνομικό Τμήμα Πατησίων Αθηνών, προκειμένου να διαπιστώσει τις συνθήκες και διαδικασίες διοικητικής κράτησης αλλοδαπών και μεταχείρισης τυχόν ανηλίκων. Οι συνθήκες κράτησης είναι αρκετά καλές και ο χώρος είναι ιδιαίτερα καθαρός. Ο Συνήγορος επισημαίνει ότι αποτελεί καλή πρακτική για όλα τα αστυνομικά τμήματα να καθαρίζεται και το εσωτερικό των κρατητηρίων από το προσωπικό καθαριότητας του τμήματος, σε αντίθεση με την πρακτική να φροντίζουν οι ίδιοι οι κρατούμενοι την καθαριότητα του χώρου. Το εν λόγω κρατητήριο δεν διαθέτει προαύλιο και ως εκ τούτου κρίνεται ακατάλληλο για διοικητική κράτηση αλλοδαπών προς επιστροφή. Κατά τον Ν. 3907/2011 η διοικητική κράτηση γίνεται καταρχήν σε ειδικές εγκαταστάσεις με τις προδιαγραφές του άρθρου 31 του νόμου αυτού. Ο Συνήγορος κρίνει επισφαλής, τόσο για την ασφάλεια του κτιρίου όσο και για την ασφάλεια των κρατουμένων, τη φρούρηση των κρατητηρίων από τον σκοπό της πύλης και προτείνει να οριστεί ξεχωριστά σκοπός για τα κρατητήρια. Την ίδια ημερομηνία ο Συνήγορος προέβη σε αυτοψία άνευ προηγουμένης ειδοποίησης και στο Αστυνομικό Τμήμα Αμαρουσίου Αττικής, προκειμένου επίσης να διαπιστώσει τις συνθήκες και διαδικασίες διοικητικής κράτησης αλλοδαπών και μεταχείρισης τυχόν ανηλίκων. Κατά την ημέρα της αυτοψίας δεν βρέθηκαν διοικητικά κρατούμενοι. Το υφιστάμενο κελί χωρά λίγα άτομα, δεν επιτρέπει τον διαχωρισμό των διοικητικών κρατουμένων από τους ποινικούς και στερείται κάθε δυνατότητας προαυλισμού. Είναι, συνεπώς, ακατάλληλο για κράτηση πέραν ολίγων ωρών.

Στα κρατητήρια της Αστυνομικής Διεύθυνσης Λέσβου οι συνθήκες είναι ιδιαίτερα άσχημες. Δίπλα στην είσοδο βρίσκονται οι τουαλέτες και οι ντουζιέρες, ιδιαίτερα ακάθαρτες. Υπάρχουν 4 κελιά παράλληλα μεταξύ τους, που ανοίγονται σε κοινό στενό διάδρομο, ο οποίος διαθέτει τα μόνα παράθυρα του χώρου. Έτσι, ο χώρος διαθέτει ελάχιστο φυσικό φωτισμό. Οι κρατούμενοι κινούνται

μεταξύ του κελιού τους και του κοινού διαδρόμου. Τα κελιά είναι στενά, χωρίς κρεβάτια (στρώματα στο πάτωμα), ενώ δεν υπήρχαν σεντόνια. Απαιτείται:

- να ληφθούν μέτρα για την καθαριότητα των χώρων, ειδικά των χώρων υγιεινής
- να διασφαλίζεται ο προαυλισμός των κρατουμένων σε εξωτερικό χώρο
- να προμηθευτούν σεντόνια οι κρατούμενοι.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΡΑΤΗΣΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

Το ζήτημα της διοικητικής κράτησης των αλλοδαπών απασχολεί ιδιαίτερα τον Συνήγορο όσον αφορά τη νομιμότητα αλλά και τις συνθήκες κράτησης, ιδιαίτερα υπό τις παρούσες συνθήκες της ανάγκης διαχείρισης του μεγάλου αριθμού προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών (βλ. αναλυτικότερα «Προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα» και «Επιστροφές αλλοδαπών»).

Ο Συνήγορος, ασκώντας την αρμοδιότητά του ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης, καθώς και ως μηχανισμός του κατ' άρθρο 23 παράγρ. 6 Ν. 3907/2011 εξωτερικού ελέγχου των διαδικασιών επιστροφής, προέβη σε αυτοψίες στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Ταύρου (οδός Πέτρου Ράλλη), Κορίνθου και Μόριας Λέσβου, καθώς και στα Κρατητήρια των Αστυνομικών Διευθύνσεων Χίου, Λέσβου, Κω και Σάμου και σε άλλα αστυνομικά κρατητήρια εντός της Αττικής. Ιδιαίτερα στους χώρους κράτησης στα νησιά, οι επισκέψεις επαναληφθήκαν αρκετές φορές κατά τη διάρκεια του έτους. Επισημαίνεται και πάλι η ακαταλληλότητα των περισσότερων χώρων και ο υπερπληθυσμός. Σε κάθε περίπτωση, ο Συνήγορος επισημαίνει την πάγια θέση του, αφενός ότι η διοικητική κράτηση ανηλίκων πρέπει να απαλειφθεί και αφετέρου ότι η διοικητική κράτηση ενήλικων εν γένει σε χώρους αστυνομικών τμημάτων πρέπει να αποφεύγεται λόγω της κατά τεκμήριο ακαταλληλότητας από πλευράς συνθηκών των χώρων κράτησης που διαθέτουν. Τέλος, ο Συνήγορος εισηγείται, όπου εφαρμόζεται έστω και προσωρινά κράτηση αλλοδαπών προς επιστροφή σε αστυνομικά κρατητήρια, να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια για τον διαχωρισμό των διοικητικών κρατουμένων από τους ποινικούς (άρθρο 31 παράγρ. 1 εδ. β' Ν. 3907/2011 και άρθρο 16 παράγρ. 1 Οδηγίας Επιστροφών 2008/115/ΕΚ: «Σε κάθε περίπτωση, οι υπό κράτηση πολίτες τρίτων χωρών κρατούνται χωριστά από τους κρατούμενους του κοινού ποινικού δικαίου»).

Ακολουθούν ενδεικτικά συμπεράσματα από αυτοψίες:

Όσον αφορά το Κέντρο της Μόριας Λέσβου, η συνολικότερη ει-

κόνα όλου του χώρου τον Οκτώβριο παρουσιάζεται βελτιωμένη, σε σχέση με τον Ιανουάριο και τον Μάιο. Στον χώρο δίπλα στην είσοδο ήταν στημένες πρόχειρες σκηνές (τύπου camping) σε κακή κατάσταση, στο εσωτερικό του καταυλισμού, όμως, τα καταλύματα ήταν πιο οργανωμένα. Σημειώνεται ότι οι καιρικές συνθήκες κατά την ημέρα επίσκεψης του κλιμακίου ήταν ιδιαίτερως καλές. Ωστόσο, είναι βέβαιο ότι η γενική εικόνα του κέντρου θα αλλάξει ριζικά όταν αρχίσουν οι βροχοπτώσεις λόγω της επικινοῦς θέσης του κέντρου και του σημαντικού αριθμού πρόχειρων σκηνών που φιλοξενούν μεγάλο αριθμό αλλοδαπών, οι οποίες δεν είναι στο ελάχιστο κατάλληλες για τις συνθήκες του χειμώνα. Οι τουαλέτες και οι λοιποί χώροι υγιεινής φαίνονται ανεπαρκείς για τον αριθμό των αλλοδαπών που διαμένουν στο κέντρο. Το επίπεδο καθαριότητας των χώρων κρίνεται σχετικά ικανοποιητικό.

Ειδικότερα, όσον αφορά τον χώρο κράτησης, κατά την αυτοψία του Οκτωβρίου διαπιστώνεται ότι αποτελείται από 14 οικίσκους, τοποθετημένους ανά 7 σε δύο αντικριστές σειρές, αφήνοντας ανάμεσά τους έναν μεγάλο χώρο που λειτουργεί ως προαύλιο. Δύο από τους 14 οικίσκους δεν χρησιμοποιούνται, καθώς έχουν υποστεί εκτεταμένες ζημιές από πυρκαγιά. Οι συνθήκες διαβίωσης και οι υποδομές στον χώρο κράτησης είναι κακές. Οι κρατούμενοι κοιμούνται ως επί το πλείστον σε στρώματα στο πάτωμα. Οι τουαλέτες που βρίσκονται εντός των οικίσκων είναι σε πολύ κακή κατάσταση, ιδιαίτερα βρόμικες, και γεμάτες νερά εξαιτίας βλάβης στο υδραυλικό σύστημα. Οι κρατούμενοι διαμαρτύρονται για την έλλειψη καθαριότητας. Επίσης, εξέφρασαν παράπονα για την έλλειψη ειδών υγιεινής και ζεστού νερού. Παραπονήθηκαν για το γεγονός ότι πολλοί πάσχουν από γαστρεντερίτιδα, πληροφόρησαν ωστόσο τα στελέχη του Συνηγόρου ότι όποτε ζητούν να δουν γιατρό το αίτημά τους ικανοποιείται, και ότι δεν υπάρχουν τραπέζια για το φαγητό, καθώς και άλλες βασικές υποδομές. Επιπλέον, παραπονήθηκαν για την έλλειψη ποικιλίας στο συσσίτιο που τους διανέμεται (3 φορές την ημέρα). Οι οικίσκοι κλειδώνουν μόνο τη νύχτα, ενώ πρέπει να σημειωθεί ότι σε σχετική ερώτηση του κλιμακίου οι κρατούμενοι δεν εξέφρασαν κάποιο παράπονο ως προς τη συμπεριφορά των αστυνομικών απέναντί τους. Κάποιοι ισχυρίστηκαν ότι δεν γνωρίζουν για ποιον λόγο κρατούνται. Σε διπλανό, ξεχωριστό, περιφραγμένο χώρο κρατούνται γυναίκες και οικογένειες, σε καλύτερες συνθήκες, καθώς υπάρχει περισσότερος χώρος. Οι οικίσκοι διαθέτουν κουκέτες και υπάρχει χώρος εστίασης. Η κατάσταση των χώρων υγιεινής είναι και εδώ προβληματική. Σε σχετική ερώτηση του κλιμακίου, ο επικεφαλής του χώρου απάντησε ότι οι περισσότερες οικογένειες κρατούνται, ενώ έχουν ζητήσει να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους μέσω του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης.

Κατά συνέπεια, οι συνθήκες κράτησης χρήζουν άμεσων βελτιώσεων.

Απαιτείται:

- να ληφθούν άμεσα μέτρα για την καθαριότητα των χώρων
- να γίνεται διανομή ειδών υγιεινής στους κρατούμενους
- να τοποθετηθούν κουκέτες στους οικίσκους
- να δημιουργηθεί κάποιος χώρος εστίασης, ενδεχομένως με την επισκευή/αντικατάσταση των ανενεργών οικίσκων
- να βελτιωθεί το συσσίτιο.

Στο οριοθετημένο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης στη Μόρια η κατάσταση παρουσιάζεται ελεγχόμενη. Η γενική εικόνα του κέντρου ήταν αποδεκτή. Επικρατούσε ηρεμία, οι σχέσεις των αστυνομικών με τους διαμένοντες στο κέντρο φάνηκαν καλές και υπήρχε σχετική κινητικότητα μέσα και έξω από το κέντρο. Εντός του κέντρου σε ειδική πτέρυγα παραμένουν ασυνόδευτοι ανήλικοι. Η μέγιστη χωρητικότητα της πτέρυγας των ανηλίκων είναι 160 άτομα. Από τις αυτοψίες που διενεργήθηκαν διαπιστώνεται ότι:

- Η διαδικασία πιστοποίησης της ηλικίας του ανηλίκου δεν περιλαμβάνει ακτινογραφία καρπού, αλλά γίνεται μακροσκοπικά. Η εκτίμηση γίνεται μόνο από τους Γιατρούς του Κόσμου. Προβληματικό, ωστόσο, θεωρείται από την Αρχή ότι μετά την έκδοση απόφασης υπέρ της ενηλικότητας του προσώπου που ισχυρίζεται ότι είναι ανήλικος ο αλλοδαπός παύει να προστατεύεται ως ανήλικος, ακόμη και εάν προσφύγει κατά της σε βάρος του απόφασης. Ως εκ τούτου, δεν τυγχάνει πλέον κατά κανόνα «προστατευτικής κράτησης» ως ανήλικος, ούτε λαμβάνει νομική υποστήριξη ώστε να ασκήσει τα δικαιώματά του. Κατά τον χρόνο μάλιστα της επίσκεψης αναφέρθηκαν περιπτώσεις αλλοδαπών που είχαν κριθεί κατ' αρχάς ως ενήλικοι και παρακαλούσαν να παραμείνουν στο ΚΥΤ για λόγους δικής τους προστασίας. Ο διοικητής του ΚΥΤ σημείωσε πάντως ότι σε ανάλογες περιπτώσεις –αν και κατά την εκτίμησή του ο αλλοδαπός δεν δικαιούται κάποια προστασία ή αυξημένη φροντίδα, καθ' όσο διάστημα ισχύει η απόφαση της εκτίμησης περί ενηλικότητας– το ΚΥΤ επιδεικνύει άτυπα μια επιείκεια, ενώ παραδίδει στον ενδιαφερόμενο έντυπο προσφυγής κατά της απόφασης και (πάντα σύμφωνα με όσα υποστηρίχθηκαν) ενημερώνει ΜΚΟ για την υποστήριξή του. Η διαδικασία της λήψης ακτινογραφίας καρπού δεν αξιοποιείται, σύμφωνα με όσα μας πληροφόρησε το ΚΥΤ, ούτε στις περιπτώσεις προσφυγής του αλλοδαπού κατά της απόφασης που τον κρίνει ενήλικος, και φυσικά δεν υπάρχει ενημέρωση ως προς τέτοια δυνατότητα ή και δικαίωμα του προσφεύγοντος να ζητήσει να υποβληθεί σε αυτή την εξέταση. Η προσπάθειά του ως εκ τούτου περιορίζεται σε προσκόμιση μεταφρασμένων και επικυρωμένων εγγράφων από τη χώρα προέλευσής του, τα οποία τυχόν πιστοποιούν την ταυτότητα και την ηλικία του. Οι δυσχέρειες ευόδωσης της προσφυγής με τις παραπάνω προϋποθέσεις είναι αυτονόητες.
- Στο ΚΥΤ παραμένουν στερούμενοι την ελευθερία τους ανήλικοι

για διάστημα που υπερέβαινε τις 25 ημέρες που προβλέπονται στη νομοθεσία ως μέγιστος χρόνος κράτησης για την καταγραφή και ταυτοποίηση. Ανεξαρτήτως του προβληματικού χαρακτήρα της κράτησης καθεαυτής και πολύ περισσότερο της παρατεταμένης στέρησης της ελευθερίας και μάλιστα ανηλίκων, πρόβλημα ανακύπτει ως προς το καθεστώς εξακολούθησης της υποχρεωτικής παραμονής παιδιών στους χώρους αυτούς, μετά τη συμπλήρωση του διαστήματος που καλύπτει η σχετική απόφαση του διοικητή και μέχρις ότου ανευρεθεί δομή φιλοξενίας.

- Ως καλή πρακτική καταγράφεται η πρωτοβουλία του διοικητή να προμηθεύσει τους ασυνόδευτους ανήλικους με ατομικές «κάρτες» ώστε να έχουν τη δυνατότητα να μπορούν να περιφέρονται για προσδιορισμένο χρονικό διάστημα στον χώρο που περιγράφεται ως Προαναχωρησιακό Κέντρο, ώστε να μην παραμένουν αποκλειστικά εντός ΚΥΤ.

Στις 11.4.2016 πραγματοποιήθηκε επίσκεψη κλιμακίου της Αρχής στον Ειδικό Χώρο Παραμονής Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΕΧ-ΠΑΑ) Αμυδαλέζας, προκειμένου ο Συνήγορος να διαμορφώσει ίδια άποψη για την κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων. Οι συνθήκες κράτησης σε συνδυασμό με τον μικρό αριθμό κρατούμενων ήταν ανεκτές. Βέβαια, υπό την προϋπόθεση της μικρής παραμονής στους σχετικούς χώρους, καθώς η πέραν του μήνα παραμονή καθίσταται προβληματική, ειδικά για τους ανηλίκους. Επίσης, η πρόσβαση στη διαδικασία διεθνούς προστασίας φαίνεται ότι δεν παρουσίαζε ιδιαίτερα προβλήματα καθώς κατά την επίσκεψή μας ένας ανήλικος είχε μεταφερθεί στο περιφερειακό γραφείο ασύλου για την πραγματοποίηση της συνέντευξης. Η μεγάλη έλλειψη δυστυχώς καταγράφεται στο πεδίο της ενημέρωσης και νομικής πληροφόρησης, καθώς οι περισσότεροι κρατούμενοι αγνοούσαν τον λόγο της κράτησής τους, δεν γνώριζαν ότι θα τοποθετηθούν σε ξενώνες φιλοξενίας εφόσον υπάρξουν θέσεις, αρκετοί είχαν συγγενείς στη χώρα με νομιμοποιητικά έγγραφα αλλά και χωρίς, ενώ υπήρχε διάχυτη η άποψη ότι θα μπορούσαν πολύ σύντομα να μετακινηθούν μέσω ανοικτών συνόρων στην Ευρώπη. Δυστυχώς, στο ζήτημα αυτό θα πρέπει να υπάρξει το κατάλληλο ενημερωτικό υλικό σε γλώσσα που να κατανοούν καθώς και για τις δυνατότητες υποβολής αιτήματος ασύλου και να καταστεί δυνατή η επικοινωνία με το συγγενικό τους περιβάλλον.

ΧΩΡΟΙ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ

Ο Εθνικός Μηχανισμός ήδη από το έτος 2015 επισήμανε ότι η πολυεπίπεδη κρίση και η παρατεταμένη ύφεση έχουν καθοριστικές συνέπειες τόσο στην αύξηση των ψυχικών διαταραχών στον γενικό πληθυσμό όσο και στην αύξηση του αιτήματος για ψυχια-

τρική και ψυχολογική συνδρομή, ενώ ταυτόχρονα συντελείται η αποδόμηση, λόγω υποχρηματοδότησης, του δημόσιου συστήματος των υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Κατά συνέπεια, είναι μείζονος σημασίας η επιτυχής ολοκλήρωση της προσπάθειας ψυχιατρικής μεταρρύθμισης, χωρίς να αποκλεισθεί η ψυχική υγεία από τις προτεραιότητες της κοινωνικής πολιτικής. Προς αυτή τη κατεύθυνση κινούνται και οι πρόσφατες θέσεις του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, όπως αποτυπώθηκαν σε έγγραφο του (17.8.2016) προς τον Υπουργό Υγείας και την Αναπληρώτρια Υπουργό Εργασίας, μετά την επίσκεψη που πραγματοποιήθηκε στη χώρα μας.

Η πολιτική ηγεσία του υπουργείου Υγείας, στο 2ο Mental Health Conference που διεξήχθη πρόσφατα, έθεσε ως προτεραιότητα την αναστροφή της πορείας εγκατάλειψης και απορρύθμισης του δημόσιου συστήματος ψυχικής υγείας με την αποκατάσταση της «κακοποιημένης» ιδέας της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης και τον σχεδιασμό για την επανεκκίνηση και ολοκλήρωσή της με καλά προετοιμασμένα βήματα, που θα διασφαλίζουν την ομαλή μετάβαση από την ασυλίου τύπου περίθαλψη στην αξιόπιστη φροντίδα των χρόνιων ψυχικά ασθενών σε κοινοτικού τύπου δομές), στην ανάπτυξη της Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Ψυχικής Υγείας και στη διασφάλιση των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των ασθενών. Ήδη έχει συναχθεί σχέδιο νόμου για την αναδιοργάνωση και αποκέντρωση της Διοίκησης των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας, με συμμετοχή των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας και των οικογενειών τους, με δικαίωμα ψήφου. Ο Εθνικός Μηχανισμός και ο Συνήγορος εν γένει επιφυλάσσονται περαιτέρω να αξιολογήσουν την εφαρμογή και τις αλλαγές που θα επιφέρει το νομοσχέδιο, εάν η διαδικασία προχωρήσει και ο νόμος ψηφισθεί.

Ειδικότερα, κατά την προηγούμενη χρονιά, ο Συνήγορος προέβη στις 11.11.2015 σε διενέργεια επίσκεψης - αυτοψίας στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής (ΨΝΑ – Δαφνί) σε συνέχεια των σχετικών πορισμάτων της Αρχής, καθώς και στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του ΕΜΠ. Μείζον πρόβλημα καταδεικνύεται ο εγκλεισμός των ακαταλόγιστων δραστών σύμφωνα με το άρθρο 69 του Ποινικού Κώδικα στα δημόσια θεραπευτικά ιδρύματα (και στο Δαφνί). Η Αρχή ζήτησε εγγράφως τις σχετικές προτάσεις της διοίκησης και δεσμεύτηκε να διαμεσολαβήσει ώστε να διευκολυνθεί η λήψη άμεσων μέτρων διαχείρισης κρίσης στο ΨΝΑ. Σύμφωνα με πόρισμα του Συνηγόρου για τη φύλαξη ποινικώς ακαταλόγιστων ατόμων σε ψυχιατρικά νοσοκομεία ήδη από το έτος 2005, επισημάνθηκε ότι η νοσηλεία των ασθενών παρεμποδίζεται από το έργο της φύλαξης.

Η αντίφαση ανάμεσα στη φυλακτική και στη θεραπευτική αντιμετώπιση των ακαταλόγιστων ασθενών είναι εγγενής στις περιπτώσεις εφαρμογής του μέτρου ασφαλείας

των άρθρων 69 (φύλαξη ακαταλόγιστων εγκληματιών) και 70 (διάρκεια της φύλαξης) του Ποινικού Κώδικα. Το να ανατίθεται στις ψυχιατρικές μονάδες η φύλαξη ακαταλόγιστων «εγκληματιών» αποτελεί νομικό παράδοξο και καθιστά επιτακτική την επεξεργασία ενός ειδικού πλαισίου νοσηλείας των ακαταλόγιστων ατόμων από τα συναρμόδια Υπουργεία Υγείας και Δικαιοσύνης.

Ενδεικτικά επισημαίνεται το μέτρο της αξιολόγησης από ειδικούς ψυχικής υγείας όλων των ακαταλόγιστων ασθενών (ασθενείς του ΨΝΑ, του ΨΝΑ Δρομοκαΐτειου και του Ψυχιατρικού Τμήματος ΓΝ Παπανικολάου Θεσσαλονίκης) προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ψυχιατροδικαστικό τμήμα νοσηλείας υψηλής ασφάλειας, μέτρο που προϋποθέτει τη συνεργασία των Υπουργείων Υγείας και Δικαιοσύνης. Η έκθεση αυτοψίας (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2015*, σ. 140) απεστάλη στα Υπουργεία Υγείας και Δικαιοσύνης. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης απέστειλε σχετική απάντηση τον Ιούλιο του 2016, με την οποία αναγνωρίζεται ότι πράγματι το μέτρο ασφαλείας της φύλαξης των ακαταλόγιστων δραστών στα ψυχιατρικά νοσοκομεία είναι παρωχημένο και απηχεί τις αντιλήψεις της νομικής και ψυχιατρικής κοινότητας της δεκαετίας του 1950, τότε δηλαδή που συντάχθηκε ο Ποινικός Κώδικας. Γίνεται, κατά συνέπεια, αντιληπτή η ανάγκη αναδιαμόρφωσης του συστήματος της φύλαξης των ακαταλόγιστων. Σε αυτό το πλαίσιο το Υπουργείο Δικαιοσύνης, σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας, μελετά την εναρμόνιση των προβλέψεων του ποινικού δικαίου και των δυνατοτήτων της ψυχιατρικής περίθαλψης. Για τον σκοπό αυτό συστήθηκε ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με στόχο την κατάρτιση σχεδίου νόμου για τον εκσυγχρονισμό του μέτρου της φύλαξης των ακαταλόγιστων δραστών με τροποποίηση των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ώστε να ανταποκρίνονται στα σύγχρονα πια δεδομένα τόσο της ποινικής όσο και της ψυχιατρικής επιστήμης. Σε νεότερη επίσκεψη του Εθνικού Μηχανισμού στο Δαφνί πράγματι επιβεβαιώθηκε ότι βρίσκεται σε εξέλιξη η σχετική διαδικασία.

Επιπλέον, σε συνέχεια αυτοψίας που πραγματοποιήθηκε στο Παράρτημα ΑμεΑ Λεχαινών του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, όπου διαπιστώθηκαν εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης των φιλοξενουμένων (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2015*, σ. 140), επισημάνθηκε από τον ΕΜΠ αυτό που είχε ήδη διατυπώσει ο Συνήγορος στο παρελθόν (2011), δηλαδή ότι είναι επιβεβλημένος ο σχεδιασμός και προγραμματισμός της σταδιακής κατάργησης των προνοιακών μονάδων ασυλίου χαρακτήρα, στις οποίες διαβιώνουν ανήλικα και ενήλικα άτομα με αναπηρίες και χρόνιες παθήσεις, όπως το συγκεκριμένο κέντρο, με παράλληλη αντικατάστασή του από προγράμματα αναδοχής και από μικρές μονάδες οικογενειακού τύπου, οι οποίες θα λειτουργ-

γούν μέσα στην κοινότητα, ώστε να διασφαλίζεται η διασύνδεση με τις κοινοτικές υπηρεσίες και τα μέλη της κοινότητας, σύμφωνα με τις αρχές και της προωθούμενης στην ΕΕ πολιτικής αποϊδρυματοποίησης, στη βάση των αρχών της μη διάκρισης και του μη αποκλεισμού. Ήδη ο Συνήγορος ενημερώθηκε ότι έχει ξεκινήσει διαδικασία ώστε η συγκεκριμένη λειτουργία του ιδρύματος να τερματιστεί και όλα τα παιδιά ή ενήλικες να μεταφερθούν σε άλλες μονάδες. Το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού συνεργάζεται με την οργάνωση "Lumos", η οποία παρέχει οικονομική και επιστημονική συνδρομή για όσο χρονικό διάστημα τα Λεχαινά θα εξακολουθούν να λειτουργούν. Μικρός αριθμός τροφίμων έχει ήδη μεταφερθεί. Ωστόσο, πριν από το οριστικό κλείσιμο μια σφαιρική προσωπική αξιολόγηση του κάθε ασθενή θα πρέπει να λάβει χώρα, ως απαραίτητο πρώτο στάδιο της αποϊδρυματοποίησης.